

Hofer Tamás

(1929–2016)

■ Hofer Tamás világszerte ismert magyar néprajzkutató, muzeológus, antropológus volt. Budapesten született 1929. december 29-én, ugyanott hunyt el 2016. április 6-án. Egyetemi tanulmányait az ELTE-n végezte 1953-ban, ahol 1958-ban bölcsészdoktori címet szerzett. Már 1952-től a Néprajzi Múzeum tudományos munkatársa, majd 1958-tól annak osztályvezetője, tudományos titkára, 1992–1997 között pedig főigazgatója volt. 1989 után ő kezdeményezte és szervezte meg a múzeum új állandó kiállítását a magyar nép hagyományos kultúrájáról. A rendszerváltozást megelőző években, majd annak forgatagában 1985–1991 között a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Intézetét igazgatta. A Magyar Néprajzi Társaság főtitkára 1973-tól, majd 1975-től az *Ethnographia* főszerkesztője volt.

Hofer Tamás 60 éves

Szakmai életét alapvetően meghatározta, hogy 1954-ben bekapcsolódott a Fél Edit (1910–1988) által kezdeményezett monografikus falukutatásba, melynek keretében egészen az 1970-es évek végéig néprajzi módszerekkel rendszeresen kutatták és megvizsgálták a Heves megyei Átány társadalom- és gazdaságstruktúráját, a falusi családok gazdasági stratégiáinak, háztartásának, életmódjának, szokásrendjének, mentalitásának működését és legfontosabb törvényszerűségeit.

Mivel a kelet-európai hatalmi körök 1945 után a falusi és a városi társadalmak erőszakos egyneműsítésére törekedtek, egyáltalán nem voltak érdekelték a korabeli falusi életvilágok reális átvilágításában, bemutatásában és értelmezésében. Éppen ezért Hofer Tamás és Fél Edit kitűnő szintézisei sokáig csak idegen nyelveken és külföldön jelenhettek meg (*Proper Peasants. Traditional Life in a Hungarian Village*. Chicago, 1969; *Bauerliche Denkweise in Wirtschaft und Haushalt. Eine ethnographische Untersuchung über das ungarische Dorf Átány*. Göttingen, 1972; *Geräte der Átányer Bauern*. Kopenhagen – Budapest, 1974).

A nagyvilágban élő kutatók sokáig csak Fél Edit és Hofer Tamás angol és német nyelvű szintéziseiből ismerhették meg, hogyan működött egy *hagyományos* magyar falu egészen a második világháborúig, az erőszakos szocialista modernizáció kibontakozásáig. A világ minden táján ismert és gyakran idézett monográfiáik Magyarországon csak a rendszerváltozást követő évtizedekben jelenhettek meg (*Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi Kiadó, Budapest, 1997; *„Mi, korrekt parasztok...”* Hagyományos élet Átányon. Korall, Budapest, 2010).

Hofer Tamás kutatói szemléletét az interdiszciplinaritás és az egységben való látás határozta meg, éppen ezért meggyőződéssel hirdette a tárgyi és a szellemi kultúra, valamint a népi társadalom szerves egységét és kapcsolatát. Fél Edittel és Csilléry Klárával közösen készített mintaszerű összefoglalást a magyar népművészetről, mely nemcsak magyar, hanem német nyelven is megjelent (Fél Edit – Hofer Tamás – Csilléry Klára: *Ungarische Bauernkunst*. Budapest, 1958; *Magyar népművészet*. Budapest, 1958).

Szintén Fél Edittel együtt jelentetett meg szakszerű szintézist a magyar hímzésekéről, emberábrázolásokról és népművészetről (*Hungarian Peasant Embroidery*. London, 1961; *Parasztok, pásztorok, betyárok*. Emberábrázolás a magyar népművészetben. Budapest, 1966; *Magyar népművészet*. Corvina Kiadó, Budapest, 1975).

A magyar néprajztudományban széles távlatokat nyitott a tárgye gyűttesekről, a történeti antropológia módszereiről, valamint a népi és a nemzeti kultúra kapcsolatáról írott tanulmányaival, általa szerkesztett kötetekkel és kiállításokkal (*A kalotaszegi kelegye. Kísérlet a tárgyi világ rendjének feltárására*. Néprajzi Értesítő LI.1969. 15–36; *A „tárgyak elméleté”-hez*. Felszerelések és tárgye gyűttesek néprajzi elemzése. NK – NT XIII. Budapest, 1983. 39–64; *Történeti antropológia*. Budapest, 1984; *Parashti hagyományokból nemzeti szimbólumok – Adalékok a magyar nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben*. Janus 1989; *Népi kultúra és nemzettudat*. Budapest, 1991; *Magyarok Kelet és Nyugat közt*. A nemzettudat változó jelképei. Budapest, 1995).

Hofer Tamásnak meghatározó szerepe volt az angolszász antropológia hazai meghonosításában és intézményesítésében. Cselekvő részt vállalt a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság 1997-es megalapításában, melynek később tiszteletbeli elnöke volt. Szerteágazó tudását folyamatosan és önzetlenül megosztotta a fiatalokkal. Messzemenően támogatta, hogy 1990-től az ELTE-n Kulturális Antropológiai Szakcsoport induljon, melynek keretében hatékonyan közvetítet-

te az angolszász antropológia legújabb fogalmait, módszereit és eredményeit. Rendszeres előadásokat tartott az európai és a hazai parasztság antropológiájáról, valamint az egyetemes antropológia történetéről.

Következésképpen hirdette, hogy a magyar néprajz megújítása csakis az antropológia korszerű eredményeinek meghonosításával valósítható meg (*Antropológia és/vagy néprajz*. Tanulmányok két kutatási terület vitatott határvidékéről. MTA Néprajzi Kutatóintézete – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, L. Harmattan, Budapest, 2009).

Hofer Tamás kivételes, szerteágazó tudását és felkészültségét elismerték a legkiválóbb egyetemeken, kutatóintézetekben, központokban és múzeumokban. 1966–1967-ben a University of Chicago, 1971-ben a University of North Carolina, 1974-ben a stockholmi Nordiska Museet, 1987-ben a bécsi Collegium Hungaricum, 1988-ban a münsteri, göttingeni és a tübingeni egyetemek, 1991-ben Washingtonban a Woodrow Wilson International Center, 1993-ban a Wesleyan University, 1996-ban a párizsi EHES, 2002-ben pedig a bécsi IFK vendégprofesszoraként oktatott. Megjegyezzük, hogy messzemenően támogatta a kolozsvári egyetemen 1990-től újraindult néprajzi oktatást is.

Tudományos eredményeinek elismerését, kivételes jelentőségét számos hazai és külföldi díj nyomatékosítja: Széchenyi-díj (1993), Bibó István-díj (1996), Herder-díj (1996), a svéd Királyi Gusztáv Adolf Akadémia külső tagja (1996).

Hofer Tamás jól ismerte az erdélyi és a moldvai magyar faluközösségek hagyományos kultúráját, társadalmát, gazdaságszerkezetét, értékrendjét és mentalitását. Barátaival együtt bejárta a legismertebb erdélyi és moldvai tájegységeket, ahol szakszerű terepkutatásokat, megfigyeléseket végzett, dokumentumértékű fényképeket készített, majd itteni tereptapasztalatait folyamatosan beépítette tanulmányaiba.

Kiváló szakmai kapcsolatokat tartott fenn az erdélyi magyar néprajzkutatókkal, akiket folyamatosan ellátott korszerű szakmai információkkal és kiadványokkal. Éppen ezért Hofer Tamás egész munkássága, egyetemes értékű tudományos eredményei jelentős mértékben gazdagították és serkentették a kolozsvári magyar néprajzi iskola kutatómunkáját, egy újabb, fiatal etnográfus, antropológus nemzedék kinevelését.

Pozsony Ferenc